NATIONAAL
EXPERTISECENTRUM
TABAKSONTMOEDIGING
onderdeel van het Trimbos-instituut

(update)

FACTSHEET AUGUSTUS 2013

SHISHA-PEN

WAT IS EEN SHISHA-PEN?

Een shisha-pen, ook wel E-shisha, electronic shisha of E-hookah genoemd, is een product dat sinds begin 2013 op de Nederlandse markt is. Een shisha-pen is een verdamper in de vorm van een pen die in allerlei kleuren en smaken (onder andere cola, kersen, perzik en aardbei) verkrijgbaar is. Bij het inhaleren van de waterdampen komt het aroma vrij. De shisha-pen bevat (meestal) geen nicotine of teer, maar wel andere bestanddelen als propyleenglycol, glycerol en glycerinetriacetaat. Dat zijn allemaal (op water na) organische vloeistoffen die bij verhitting gemakkelijk verdampen en een damp vormen die op rook lijkt (aerosol). Er worden ook shisha-pennen verkocht die wel nicotine bevatten. Deze zijn te vergelijken met 'gewone' elektronische sigaretten (of E-smokers). In deze fact sheet gaat het om shisha-pennen die geen nicotine bevatten, tenzij anders vermeld.

HOEVEEL MENSEN GEBRUIKEN EEN SHISHA-PEN, EN WIE?

Er zijn geen betrouwbare cijfers over het aantal mensen dat ervaring heeft met een shisha-pen of deze geregeld gebruikt. Er zijn signalen dat de pen populair is onder schoolgaande kinderen van zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs, maar ook voor deze groep ontbreken cijfers over het gebruik[1].

Voorlopige resultaten van een internetsurvey in het voorjaar van 2013 onder jongeren en jongvolwassenen die geregeld uitgaan (festivals, clubs, discotheken), laten zien dat van degenen die in het afgelopen jaar tabak hadden gerookt, 10% ook wel eens een shisha-pen had gebruikt. Bijna de helft (47%) had dat niet gedaan en 42% wist niet wat een shisha-pen was (Trimbos-instituut, Uitgaansonderzoek 2013). Hierbij is niet gevraagd om wat voor soort shisha-pen het ging.

Een webenquête in mei 2013 onder ruim 2600 jongeren van het jongerenpanel van EenVandaag suggereert eveneens dat veel jongeren (49%) niet weten wat een shisha-pen is. Van degenen die wel weten wat een shisha-pen is, had 3% deze wel eens gebruikt. Vergelijkbare cijfers werden gevonden voor de 940 scholieren die meededen.

[1] Eind 2013 zal in een landelijk onderzoek onder scholieren van 11-16 jaar (de Health Behaviour in School-aged Children studie) een vraag over gebruik van de shisha-pen worden opgenomen.

Er is geen onderzoek gedaan naar de redenen om shisha-pennen te gebruiken. Op internetfora noemen gebruikers als redenen voor het gebruik van een shisha-pen: nieuwsgierigheid, lekkere smaak, stoer, spannend (' je kan het doen zonder dat iemand het merkt'), en een goede manier om te stoppen met roken.

IS HET GEBRUIK VAN EEN SHISHA-PEN SCHADELIJK?

Shisha-pennen zijn pas zeer recent op de markt. Op verzoek van het ministerie van VWS heeft het RIVM de risico's van het gebruik van de shisha-pen in kaart gebracht. Uit deze risicoschatting kan geconcludeerd worden dat de voornaamste gezondheidsschade bestaat uit irritatie aan de luchtwegen (droge keel, hoesten). Dit kan al optreden na het nemen van één trekje. Effecten na langdurig gebruik kunnen op bais van de beschikbare gegevens niet worden ingeschat, mede omdat nog onvoldoende bekend is hoe consumenten de shisha-pen precies gebruiken (o.a. hoe vaak en hoe lang geïnhaleerd wordt) en of consumenten de pen langdurig zullen gebruiken. Het is niet waarschijnlijk dat bij het verdampen van propyleenglycol - een van de stoffen in de pen - kankerverwekkende stoffen vrijkomen. Naast propyleenglycol bevat een shisha-pen ook glycerol. Ook deze stof kan irritatie van de luchtwegen veroorzaken. Er zijn geen gegevens bekend over kortdurende blootstelling aan glycerol in mensen. Er kunnen dus geen uitspraken gedaan worden over de schadelijkheid van het inhaleren van glycerol door gebruik van de shisha-pen. Wel kan worden gesteld, dat hoe vaker en langduriger consumenten de shisha-pen gebruiken, des te groter de kans is op nadelige effecten op het luchtwegepitheel.

WAAR ZIJN SHISHA-PENNEN VERKRIJGBAAR?

Shisha-pennen zijn vrij verkrijgbaar via internet en tal van tabaksspeciaalzaken en gemakswinkels voor boeken, tijdschriften en tabakswaar. In sommige webwinkels wordt een minimumleeftijd van 16 jaar gesteld voor gebruik en aanschaf van die pen. Deze leeftijd is geadviseerd door de Nederlandse importeur van de pen. De geadviseerde leeftijdsgrens is niet verplicht voor de verkoper en er is geen controle op de handhaving.

Omdat de shisha-pen geen tabaksproducten bevat valt deze niet onder de Tabakswet. Op de shisha-pen hoeven geen gezondheidswaarschuwingen en accijnszegels te staan.

NATIONAAL
EXPERTISECENTRUM
TABAKSONTMOEDIGING
onderdeel van het Trimbos-instituut

SHISHA-PEN

Wel dient de shisha-pen te voldoen aan de richtlijn algemene productveiligheid, in Nederland geïmplementeerd in de Warenwet. Dat wil zeggen dat het product bij het (te verwachten) gebruik geen bijzondere gevaren voor de gebruiker met zich mee mag brengen. Ook op basis van de bevindingen van het RIVM concludeert de Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA) dat de shisha-pen geen onveilig product is zoals bedoeld in de productveiligheidswetgeving.

Begin juli 2013 heeft de Europese Unie een voorstel aangenomen om de mogelijkheden te gaan onderzoek de shisha-pen in Europees verband te verbieden voor kinderen.

MOET HET GEBRUIK VAN EEN SHISHAPEN ONTRADEN WORDEN?

Het Trimbos-instituut ziet de intrede van de shisha-pen en de gesignaleerde populariteit ervan onder jongeren als een zorgelijke ontwikkeling. Naast de mogelijke gezondheidsrisico's bootst het gebruik van de pen ook het roken van een sigaret na: er worden dampen ingeademd en het topje van de pen gloeit op, net als bij een reguliere sigaret. Ook wennen jongeren op speelse wijze aan de handeling van het roken en het inhaleren van stoffen via de mond. Hoewel hier (nog) geen onderzoek naar is gedaan, bestaat het risico dat het product de stap naar het roken van sigaretten verkleint. Daarnaast bagatelliseert de shisha-pen mogelijk de schadelijkheid van roken. Onderzoek wijst uit, dat als jongeren tot hun 18e niet roken, de kans dat ze na hun 18e dat alsnog gaan doen relatief klein is (U.S. Department of Health and Human Services, 2012). Om deze redenen raden wij het gebruik van de shisha-pen door jongeren, in ieder geval tot onder de 18 jaar, af.

Er is nog geen onderzoek bekend, waarin is gekeken of shisha-pennen een rol zouden kunnen spelen bij het stoppen of minderen met roken van tabak. Voor elektronische sigaretten die nicotine bevatten wordt dat wel onderzocht (Bullen et al., 2013; Etter et al., 2011).

GEBRUIKTE BRONNEN

Ministerie van VWS (2013). Antwoorden op kamervragen van het Kamerlid Hilkens (PvdA) over de invloed van nepsigaretten op jonge kinderen (2013Z05336). Den Haag: Minsterie van VWS.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (3 juli 2013, 129574-106355-VGP). Brief naar aanleiding van de risicobeoordeling RIVM over de shisha-pen. Den Haag: Ministerie van VWS.

Bullen C, Williman J, Howe C, Laugesen M, McRobbie H, Parag V, Walker N. Study protocol for a randomised controlled trial of electronic cigarettes versus nicotine patch for smoking cessation. BMC Public Health 2013; 13: 210.

Etter JF, Bullen C, Flouris AD, Laugesen M, Eissenberg T. Electronic nicotine delivery systems: a research agenda. Tobacco Control 2011; 20(3):243-8.

- http://www.shishapen.nl/veelgestelde-vragen/#tabak
- http://www.apollyon.nl/shisha-pen/shisha-pen-druiven
- http://mens-en-gezondheid.infonu.nl/verslaving/112383-shisha-pen-jongeren-roken-zonder-nicotine.html
- http://www.rivm.nl/Onderwerpen/Onderwerpen/T/Tabak/Toevoegingen_aan_tabak/Propyleenglycol
- http://1vjongerenpanel.eenvandaag.nl/uitslagen/45861/de_shisha_wat_
- http://www.nu.nl/gezondheid/3522841/europarlement-wil-verbod-shisha-pen.html

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2012). Additives in tobacco products: propylene glycol. Bilthoven: RIVM.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2013). Risicoschatting van de shisha-pen. Bilthoven: RIVM.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (3 juli 2013, kenmerk 129574-106355-VGP). Brief naar aanleiding van de risicobeoordeling RIVM over de shisha-pen. Den Haag: VWS

U.S. Department of Health and Human Services. Preventing Tobacco Use Among Youth and Young Adults: A Report of the Surgeon General. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health, 2012.

Colofon

Auteurs
Daan van der Gouwe
Margriet van Laar

Tekstredactie
Marjan Heuving

Productbegeleiding
Laila Zaghdoudi

Ontwerp & productie
Ladenius Communicatie BV Houten

Deze uitgave is te bestellen via www.trimbos.nl/webwinkel met artikelnummer **AF 1226.**

© 2013, Trimbos-instituut, Utrecht.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.

ROKEN INFOLIJN
0900-1995
€ 0,10/min